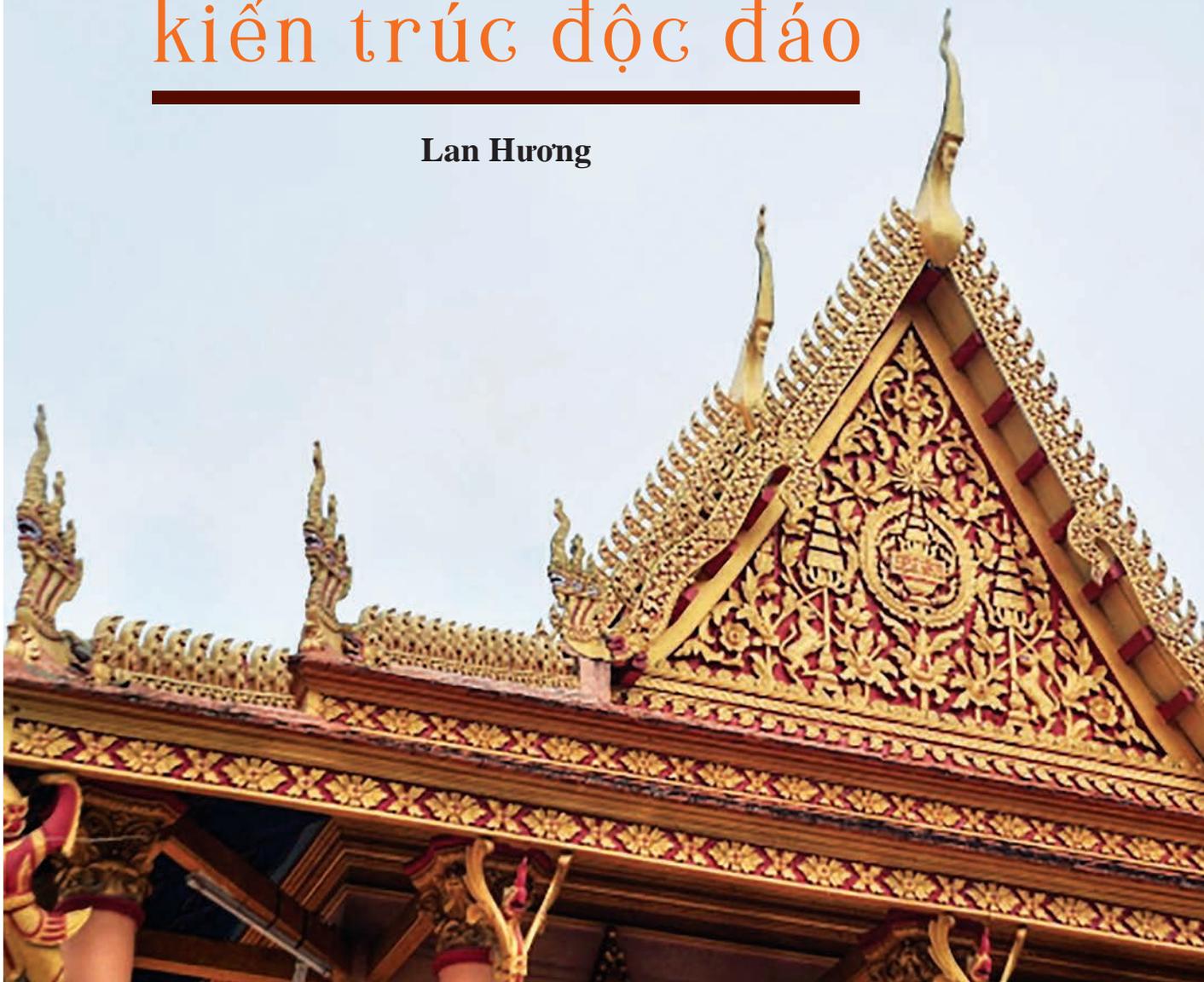

Chùa **KHLEANG**

điểm nhấn lịch sử
kiến trúc độc đáo

Lan Hương

Chùa Kh'leang là một ngôi chùa cổ trong hệ thống chùa Khmer ở Nam Bộ. Ngôi chùa cổ kính này hiện tọa lạc ở số 53 đường Tôn Đức Thắng, phường 6, TP Sóc Trăng, tỉnh Sóc Trăng. Đây là di tích Kiến trúc Nghệ thuật cấp Quốc gia theo Quyết định số 84/QĐ-BVHTT ký ngày 27/4/1990 của Bộ Văn hóa và Thông tin.

Bộ mái chùa được xây theo ba nếp. Nếp giữa lớn hơn nếp phụ ở hai bên và không có tháp nóc chùa. Mái có các chòm nhọn, độ dốc cao, có gắn các phù điêu chim thú trong sự tích Phật giáo - *Nguồn: phatgiao.org.vn*

Cánh cửa gỗ ở chính điện được làm bằng gỗ khế khắc cảnh giao đấu giữa hai nhân vật thiện ác trên nền khung được trang trí hoa văn tinh xảo - *Nguồn: phatgiao.org.vn*

CÂU CHUYỆN LỊCH SỬ ĐẰNG SAU MỘT DI TÍCH

Theo truyện kể đồng bào Khmer còn lưu truyền, thuở bấy giờ ở vùng hạ lưu sông Hậu có một người tên Tác giàu có, xây kho lẫm chứa thóc, gạo, của cải. Người dân quanh vùng gọi nơi vùng đất ấy Srok Kh'leang nghĩa là “xứ có kho”. Xứ ấy chưa có ngôi chùa nào, nên ông Tác tụ họp người dân và đại diện các “sóc” (srok, có nghĩa là xứ) để kêu gọi mọi người góp công, góp sức xây dựng một ngôi chùa thờ Phật.

Mọi người khi nghe tin đều rất hân hoan và đồng ý góp phần vào sự kiện thiêng liêng này. Kế đó, ông Tác vạch rõ địa hình, địa thế của đất Sóc Trăng cho mọi người được rõ... Ở cả ba hướng: Đông, Tây, Nam đều là đầm lầy, kinh rạch, rừng hoang có nhiều thú dữ như cọp, voi, trâu rừng, rắn độc... còn hướng Bắc là nơi đất cát cao ráo, ruộng đồng bằng phẳng. Ai nấy đều tán thành địa điểm xây chùa ở hướng Bắc. Theo sử liệu, khi xong hội nghị, ông Tác liền mời mọi người theo ông đi về hướng Bắc, đến nơi ông hỏi ba lần: “*Hỡi chư vị, đây là nơi có thể xây chùa được không?*”, mọi người đồng thanh hưởng ứng: “*Rất tốt, đây là nơi rất tốt để chúng ta xây chùa, xin ngài hãy cho xây một ngôi chùa nơi đây để chúng tôi lưu lại phước đức cho đời sau*”.

Cổng chính chùa Khleang - Nguồn Wikipedia

Chính điện chùa Khleang - Nguồn Wikipedia

Thế là địa điểm xây chùa được xác định, ông Tác cho người đo đạc đất đai, khoan vùng một khoảnh đất hình vuông rộng 4 ha, đóng cọc 8 hướng làm ranh giới. Sau đó, chọn ngày tốt để làm lễ Krong Phum (tức lễ khởi công xây chùa, Krong Phum có nghĩa là các vị thần và các tổ sư nghề nghiệp trong phum sóc). Khi cuộc lễ kết thúc, ông Tác kêu gọi mọi người vận động thân quyến và dân trong toàn sóc, giải thích cho tất cả hiểu rõ ý nghĩa của việc làm này, vì lòng tin tưởng Đức Phật, vì lòng hảo tâm mà đến đây đồng đảo để xây dựng chùa. Ông lưu ý mọi người việc làm này không phải do cưỡng ép hoặc hăm dọa, mà vì tấm lòng thành kính Đức Phật mà tự nguyện đóng góp.

Kế hoạch xây chùa được vạch ra như sau:
Ngày khởi công là ngày 16/12 Phật lịch 2076 (tức vào năm 1532 dương lịch); khai phá rừng rậm từ nơi ông

Tác ở cho đến địa điểm xây chùa; xây hàng rào vững chắc cho khu chùa và khu ông Tác ở để phòng ngừa thú dữ; cất lán trại cho lực lượng nhân công ở; chia công trình thành ba hạng mục chính: lấy đất từ ba cái ao, chính giữa xây ngôi chính điện bằng gỗ lợp lá và hướng đông bắc xây sa - la, am, nhà bếp... cũng bằng gỗ lợp lá; sau khi xây cất xong sẽ mời sư sãi đến làm lễ khánh thành; lễ khánh thành sẽ kéo dài trong một tuần lễ.

Một thời gian sau khi ngôi chùa mới hoàn thành, ông Tác lại tổ chức hội nghị để chọn nhà sư trụ trì. Kết quả, hội nghị chọn ông Thạch Sóc 61 tuổi, thọ giới đã 40 năm, lúc đó đang tu tại chùa Luông Bassac (thuộc phạm vi huyện Mỹ Xuyên). Còn sư phó và các chức vụ khác trong ban trị sự do ông Thạch Sóc chọn.

Toàn bộ khối chính điện chùa Kh'Leang được dựng bởi 60 cột trụ, chia làm 6 hàng. Bên trong chính điện, bệ thờ và nơi đặt các tượng ở hai gian trong cùng - Nguồn: phatgiao.org.vn

Sau khi xây dựng xong, chùa tổ chức lễ mừng đến 7 ngày cho dân chúng vui chơi. Từ đó đến nay, chùa Kh'leang đã trải qua 21 đời trụ trì. Ngôi chùa đầu tiên không biết tồn tại bao lâu, theo các vị sư hiện tại cho biết, ngôi chính điện và sa - la ngày nay được xây mới hoàn toàn vào năm 1918. Theo lời một lão nghệ nhân, trong nhóm thợ xây dựng ngôi chính điện có hai nghệ nhân được rước về từ Campuchia tên là Chao và Nhao, ngoài ra không tìm thấy tư liệu nào có liên quan đến việc xây dựng ngôi chính điện từ trước năm 1918.

ĐỘC ĐÁO KIẾN TRÚC CHÙA KH'LEANG

Ngôi chính điện hiện nay được xây dựng từ năm 1918 có chiều dài 24m, rộng 13m, dựng trên mặt nền cao gần 2 m, gồm ba bậc: bậc 1 cao 1m, cách bậc hai 7m tạo thành vòng sân đường nội bộ (để làm lễ), bậc 2 cao

0,8m cách nền 3 là 4,5m có dựng hàng rào bao quanh và trang trí hoa văn. Bậc nền 3 là mặt bằng ngoài tráng một lớp xi - măng vôi có trang trí hoa văn theo các họa tiết riêng biệt hình cánh sen hoặc các hình khối, tạo thành những đường viền cách vách chính điện 1,5 m, thành một vòng hành lang xung quanh chính điện.

Mặt bằng chính điện hình chữ nhật chạy dài theo hướng Đông - Tây (cửa vào quay ra hướng Đông). Chính điện được dựng bằng 6 hàng cột dọc gồm: 60 cây cột trụ, hàng 1 được dựng lan can hoa văn, hàng 2 là hàng trụ vách, hàng 3 xác định gian giữa gồm 5 gian. Trên 12 thân cột ở hai hàng thứ 3 có hoa văn viền ở phần đầu và chân cột chạm hình hoa sen. Đặc biệt, hình hoa sen ở chân cột ngắn hơn ở đoạn đầu cột. Do đó, khi nhìn ta có cảm giác hai đoạn này cân xứng nhau. Giữa hai đoạn này

Tháp chửu cốt của một vị sư từng là trụ trì chùa - *Nguồn Wikipedia*

là phần gỗ được sơn mài đen, vẽ hình rồng hoa lá bằng nhũ vàng theo mô típ Trung Quốc. Chân vách phía bên ngoài chạm nổi những dây hoa văn kết hợp thành một đường viền bao quanh ngôi chánh điện có chiều cao 1,3 m, chỗ giới hạn trên đường viền được đặt cửa sổ dọc theo tường dài, mỗi bên có 7 khung, cửa ra vào đặt ở hai đầu chính điện, mỗi đầu có 02 khung, cửa sổ có kích thước theo tỉ lệ 1/2 (1,2m x 2,4m), cửa cái cũng có tỉ lệ kích thước 1/2 (1,6m x 3,2m).

Phía trên mỗi khung cửa là một ô trang trí hoa văn được đắp nổi bằng xi - măng dạng chiếc mũ sơn màu vôi đỏ hình tam giác cân, hai cạnh bên lõm vào, hai góc đáy cong lên. Toàn bộ khung và cánh cửa

của ngôi chính điện chùa là một kì công của nghệ thuật khắc gỗ. Nơi đây còn lưu lại dấu vết, tài năng khắc gỗ của nghệ nhân Khmer mà ta ít thấy ở nơi khác tại Đồng bằng sông Cửu Long.

Trên hai cánh cửa gỗ, các nghệ nhân tái hiện cuộc giao đấu giữa tiên nữ và chằn (Yeak). Hai nhân vật huyền thoại, một đại diện cho cái thiện, một cho cái ác. Minh mặc giáp trụ, đầu đội mũ nhọn, người thì đứng trên Reach cha sei, kẻ thì đứng trên Krud. Bên cạnh đó là hệ thống hoa văn chi chít những hoạ tiết, bố cục gọn gàng đầy đủ, đường nét uốn lượn, uyển chuyển, nét đục chắc khoẻ, tỉ mỉ, làm ta liên tưởng đến đôi bàn tay khéo léo, sự kiên nhẫn lâu dài, bộ óc thông minh sáng tạo của người nghệ sĩ.

Trong khuôn viên chùa Kh'Leang còn có các kiến trúc phụ khác như Sa-la (nhà hội họp) nhà ở của sư trụ trì (cũng là nơi lưu trữ kinh kệ tài liệu) nhà ở của các vị sư (am) nhà khách và một ngôi trường dạy tiếng Khm

Một điểm đặc biệt cho thấy các nhân vật được khắc chạm trên khung cửa chính điện chùa Khleang đều phục sức theo lối Khmer cổ. Trên thân mỗi bộ quần áo chỉ chít những nét chạm hoa văn. Căn cứ vào trang phục của các nhân vật, ta thấy những hoạ tiết được kết hợp bằng các loại hình học (vuông, tròn, chữ nhật, tam giác, hình thoi...). Trên mái có các trang trí như là hình vượn, rồng được xếp ở những ranh giới mà mái được nâng lên. Hình tượng rồng của người Khmer khác với người Kinh và Hoa. Đầu rồng mảnh mai, có sừng nhọn, uốn lượn, thân rồng là thân của một loại cá (poo-cor) nên rồng không có chân, trên lưng giương những đao móc nhọn cong về phía đuôi. Hình tượng rồng được bố trí theo chiều dài đòn dông, nhưng đây là sự kết thúc của tầng mái có độ cao nhất. Ở đây hình đầu rồng được đơn giản hoá, chỉ còn mang hình dáng và lấy đặc trưng làm cơ sở để biểu hiện.

Ngoài ra, chung quanh chính điện còn có các tượng khác. Trên tấm đà ngang ở công rào bậc nền 2 và dưới chân cột ngôi chính điện có các hình tượng với gương mặt hung dữ như thần Reahu được đắp nổi bằng xi - măng với đôi mắt nổi trợn trừng, nhe răng thè lưỡi, tóc dựng ngược phun ra những trận cuồng phong. Trên

đầu hàng rào người ta còn dựng các tượng chắn bằng xi - măng cao khoảng 1,3m đứng cầm trượng chống đất trong tư thế bảo vệ chính điện và Đức Phật, mình mặc giáp trụ, gương mặt trông thật hung tợn. Ngoài và trong chính điện, chúng ta còn bắt gặp những mô típ tượng khác: hình chim muông hoa lá, hình tiên nữ đang múa trên trời, nhất là bao quanh phía trong chánh điện có các hình hoạ mô tả về các tích của Đức Phật Thích Ca từ lúc sinh ra cho đến khi đắc đạo. Những hình tượng trên góp phần làm sinh động thêm ngôi chính điện trang nghiêm của chùa Khleang.

Với đường nét kiến trúc cân xứng, hài hòa, gắn liền với những tác phẩm nghệ thuật độc đáo, đa dạng và hầu hết đều thể hiện được những nét đặc trưng trong nghệ thuật truyền thống của người Khmer, chính điện chùa Khleang thực sự là công trình có giá trị về mặt nghệ thuật và thẩm mỹ. Giữa các mẫu trang trí nghệ thuật Khmer, ta còn bắt gặp tác phẩm của người Kinh ở bức cửa vông và của người Hoa trên các thân cột trụ. Điều này phản ánh sự giao thoa văn hóa giữa 3 dân tộc, trong quá trình cộng cư lâu dài đã kết hợp các yếu tố tinh hoa trong nghệ thuật, học hỏi lẫn nhau để cùng phát triển.